

אתר דעת - מכללת הרצוג

שאול לוסיטיג

החינוך לאמונה

מבקשים אנו לדון באמונה ובדרכים לחינוך לאמונה. קודם לכל אני תומך יתדותי במאמרו של ר' שמלאי (מכות כד): "בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר: 'צדיק ב' אמונתו יחיה' (חבקוק ב)". כלומר: היסוד העיקרי של עשייתנו במצוות היא האמונה. אני יכול להביא דוגמא מדברי הרמב"ם, בסוף הפרק השמיני מהלכות מלכים כשהוא מדבר על חסידי אומות העולם הוא מסביר: אם אדם מאומות העולם מקיים את שבע מצוות בני נח מתוך שיקול הדעת גרידא, עדיין איננו חסיד אומות העולם, אלא הוא צריך לקיימן מתוך אמונה בנביאי ישראל. ושעה שכן הוא מקיים אותן נחשבים לו מעשיו כזכות המקנה לו חלק בעולם הבא. (השווה גם דברי הרמב"ם לפרק "חלק": "וכאשר יאמין האדם אלה היסודות כולם ונתבררה אמונתו בהם" — הוא נכנס בכלל ישראל ומצוה לאהבו ולרחם עליו ולנהוג עמו בכל מה שציווה השם יתברך איש לחברו מן האהבה והאחוה. ואפילו עשה מה שיכול מן העבירות מחמת התאוה... הוא נענש כפי חטאיו אבל יש לו חלק לעולם הבא... וכשנתקלקל לאדם יסוד מאלה היסודות, הרי

אתר דעת - מכללת הרצוג

יצא מן הכלל וכפר בעיקר... ומצוה לשנאו... ועליו נאמר (תהלים קלט) 'הלא משנאך ה' אשנא'".

מהו תוכן האמונה? אנתנו יכולים להסתמך על ספר העיקרים של ר' יוסף אלבו, שלפיו אפשר לחלק את האמונה לשלושה נושאים גדולים: 1 האמונה בבורא עולם, 2 האמונה בתורה מן השמים, 3 האמונה בשכר ועונש או בהשגחה האלוקית. כל מה שמתרחש ומה שקורה לאדם איננו מקרה, אלא תוצאה של דין שמים. נוכל למצוא את הנושאים האלה בפסוק שאנחנו אומרים אותו כל יום פעמיים ערב ובוקר: "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד"! נתחיל מן הסוף: "ה' אחד", פירש רש"י: ה' שהוא אלוקינו עתה ולא אלוקי האומות, הוא עתיד להיות ה' אחד, ככתוב (זכריה יד): "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד". כאן יש לנו האמונה באחדות הבורא ובכוחו הבלתי מוגבל. "ה' אלקינו" — זהו היחס המיוחד שיש לעם ישראל ולכל אחד ואחד מישראל אל אלוקיו, יחס שנוצר בפעם הראשונה במעמד הר סיני ומאז מתחדש בלבנו יום יום: "והייתי להם לאלוקים והמה יהיו לי לעם" (ירמיה לא, לב). "שמע ישראל", — נתפוס את המשמעות הפשוטה אשר בה מופיע השם "ישראל" בפעם הראשונה בספר בראשית. "שרית עם אלוקים" (בראשית לב), אלה הם הכוחות הכבירים שמינה ה' בספירות העליונות של המלאכים על כל כוחות הטבע השולטים בעולם הגשמי, אשר האדם בדרך כלל נכנע להם, ואתה התגברת עליהם בכוח ההשגחה האלוקית שהיא קניין עם ישראל וסגולתו. אלה הם שלושה הנושאים העיקריים של האמונה.

בפתיחה למדרש איכה מפרש המדרש את הפסוק (ירמיה טז): "ואותי עזבו ואת תורתי לא שמרו": הלוואי שאותי היו עוזבים אבל את תורתי היו שומרים, שהמאור

אתר דעת - מכללת הרצוג

שבה היה מחזירים למוטב. מה משמעות הפירוש הזה? אין אנחנו מודאגים מזה שיהודי, או דור מסוים בעם ישראל, פעם יתרחק מן האמונה. "אותי עזבו" — את האמונה המיוחדת בבורא עולם ובנותן התורה ובמשגיח. כל עוד היהודי מתעניין בתורה ועוסק בה, הריהו מסוגל לקיים את המצוות, והמאור שזכה בו יחזירו למוטב. אנחנו צריכים ללמוד מזה דבר חשוב ועקרוני לנושא שלנו. אם אנחנו נצליח לקרב את האיש היהודי בכלל, ואת הצעיר הישראלי בפרט, אל מעשה המצוות אם מתוך תום הלב, ואולי רק מתוך הרגל החינוך ואולי רק מתוך הרהור של ספק: "שמא זה נכון מה שהתורה דורשת?" (ר' במכתב השני של "אגרות צפון" של הרב הירש), יתגלה לו אחר כך התוכן הפנימי העמוק של המצוות. והלא זאת היא האמונה. אנחנו צריכים לדאוג לכך כי מספר המכשולים, שעומדים לפני האיש העומד לקיים את המצוות, יסולקו. אנחנו צריכים להדריך אותו ולהנחות אותו. המצוות שהן מצוות אלוקיות בעלות תוכן עמוק ורוחני, הן מעצמן כבר יקרבו אותו עד שיהיה מאמין גם מתוך הלב. והכוח הפנימי של האמונה, הטמון בלב כל יהודי שאבותיו עמדו ליד הר סיני, יתעורר אז מעצמו ויכבוש את רצונו הגלוי ותודעתו.

(א) אני רוצה למנות את המכשולים האלה, שלפי דעתי יש לטפל בהם: הראשון הוא המדע, המתיימר להסביר את היקום כמערכת חמרנית בלבד. המכשול השני הוא ההומאניזם של מערכת חוקי המוסר האנושי, בניגוד לקפדנות במילוי המצוות הדתיות המובהקות. כאן צפוי פער בין העושה ובין המצוות. והמכשול השלישי הוא התפיסה החילונית של חזיון קיום עם ישראל. תפיסה מוטעית של המדע, הומאניזם ניזם מנותק ממצוות התורה ונאציונאליזם חילוני — אלה יכולים להיות מכשולים העלולים להרחיק את היהודי מן

אתר דעת - מכללת הרצוג

המצוות ומן האמונה. ואם אנחנו נדע איך ליצור כלפיהם את היחס הנכון ולהעמיד אותם בתוך גבולותיהם הטבעיים, הרי הם יכולים ליהפך למנופים כבירים לאמונה ביהדות ולמעשה המצוות.

בספרות המדעית, ובאיניקולופדיות הנפוצות בקרב הנוער מופיעה ההנחה, שהעולם התפתח במשך זמנים ארוכים באופן מיכאני כדבר המובן מאליו. באופן זה מתרחק הנוער מן האמונה התמימה בבריאת העולם על ידי הבורא, המשגיח ומשפיע מתוך חסד, ומנהיג את העולם בחכמה ובמשפט צדק. עלינו לטפל בעניין זה בשלושה כיוונים: א) בביקורת נגד הביקורת. יש צורך להדגיש כי המדע האמיתי הולך בדרך של אינדוקציה גרידא; מעיקרא אין חוקי הטבע ידועים כלל. כל "החוקים" שאנשי המדע מצאו אינם אלא סכומים של השערות, שמצידן הן מבוססות כליל על ניסיונות שנתפשים על ידי החושים. אין לך בו אלא חידושו: מה שאנשי המדע ראו בחושיהם כתוצאה מחקירותיהם, רק זהו משמש יסוד של הכללה אינדוקטיבית, אשר מופיעה מתוך יומרה גדולה של "חוק". ומכיון שאנחנו יודעים מן הפסיכולוגיה, כי החושים של בני אדם מוגבלים בכושרם ומתעים בתפישתם, ומכיון שאין איש המדע יכול לטעון שהוא ראה את הכל, לכן החוקים האלה לוקים בחסר, ואינם פרי של אמת צרופה. ככל שמתרחב היקף הנסיון האנושי, כן יש לנטוש את ההשערות המיושנות ולהחליפן בהשערות חדשות התואמות את היקף דיוק הנסיון שהגיע אליו המדע בזמן ההוא, וכן הלאה. לפי זה אין חוקי הטבע, שהגיע אליהם המדע, מביעים את האמת המוחלטת, ואין בכוח המדע לסתור את אמונת היהדות, שהיא פרי ההתגלות האלוקית שהגיעה אלינו על ידי מסורת נאמנה למעלה מכל ספק.

אתר דעת - מכללת הרצוג

ב) מי שעוקב אחרי התפתחות מדעי הטבע בזמן האחרון, רואה בבהירות כי המדע הולך ומתקרב אל אותה התפיסה שהעולם נברא. ואני רק רומז לאלה היודעים את העניינים הנדונים — אולי לפי ספרו של פרופ' גמוב. הלה לא התבייש לקרוא לספרו בשם "בריאת העולם". בספרו הוא מציין, כי מי שמתבונן בתיאוריה של ההתרחבות המתמדת של האוניברסום, או מי שעוקב אחרי השאלה של מקור האנרגיה של השמש והכוכבים, או מי שעוקב אחרי התפתחות אחוז המלחים באוקיינוס וגם בקרינה הרדיואקטיבית בסלעי האדמה, רואה כי העולם הולך וצועד אל האבדון ואל חוסר מקור אנרגיה וביטול כל תנועה והתרחשות. כשנתבונן ב"תהליכי גילגול החומר והאנרגיה בשמש ובכוכבים נמצא, שבכל רגע כמות מסוימת של מימן נהפכת להליום, ובו בזמן מופיעה כמות עצומה של אנרגיה בצורה של קרינה. לפי זה הולכת ופוחתת בכל רגע ורגע הכמות הכללית של המימן בשמש (כשאני אמרתי בפעם השנייה "רגע" היה כבר הרבה פחות מימן בשמש מאשר בפעם הראשונה וכן הלאה), עד שלא יהיה מימן בשמש כלל. אז השמש והכוכבים יחדלו להקרין אור לתוך חלל העולם. ואם אנחנו הולכים אחורנית — הרי אנחנו מגיעים בהכרח להתחלה, אשר לפניו השמש והכוכבים לא התחילו עדיין להאיר על פני העולם. אותו הדבר נמצא ביחס לאקספנסיה של האוניברסום. אנחנו יודעים, כי על ידי התזוזה המסוימת של קרני האור אל האדום, אנחנו מגיעים בהכרח להנחה שהעולם של הכוכבים ושל הערפליות הולך ומתרחב בצעדים ענקיים. כשנעשה חשבון המצבים אחורנית נגיע להתחלת ההתרחבות. זה כנראה אותו רגע שבו התחיל העולם להתקיים. אם אנחנו מביעים בדרכים שונות את התחלת תהליכי כוכבי השמים וקרינת החומרים הרדיואקטיביים במעבה הארץ — אין

אתר דעת - מכללת הרצוג

אנחנו יכולים עדיין להשיג את פעולת הבורא, כי עקבותיו לא נודעו לחוקרי הטבע, ואין החושים האנושיים והשכל האנושי יכולים להשיג את מהות הבורא. אבל אנחנו יכולים לחוש את ההד של ההתחלה הגדולה הזאת, ומתוך חוסר יכולת להסביר את ההתחלה באופן מדעי, נחוש את הקיום של כוחות שלמעלה מן הטבע, את: "אצבע אלוקים". עלינו להדגיש יפה את תוצאות החקירות החדישות הנ"ל, כשהן נשענות על שיטות מדעיות, לאיש הצעיר הזה שהוא עד עכשיו חי באיזה עולם של אכסיומה של התפתחות מיכאנית — והרי אין בעולם של התפתחות מתמדת, שאין בה התחלה וסוף, מקום רב בשביל הבורא של היהדות אשר ברא את העולם ברגע מסויים ומכאן והלאה הוא מנהיג את העולם בחכמה ובצדק ומגלה רצונו לבחירי יצוריו.

ג) נוסף לזה יש להדגיש, שהיהדות איננה סותרת את ההגיון האנושי ואת התוצאות המבוססות של החקירה המדעית, (ראה רמב"ם משנה תורה, הלכות קידוש החודש, פרק יז: "ומאחר שכל אלו הדברים בראיות ברורות הם שאין בהם דופי . . . אנו סומכין על זה האיש שאמרו . . . על הראיה שנתגלתה" וכוזרי מאמר ראשון סז: "וחלילה לה' שתבוא התורה במה שידחה ראה או מופת"), לפי ששני-הם מרועה אחד ניתנו. לא הרי היהדות כהרי הנצרות, אשר מעמיסה על מאמיניה דברים סותרים זה את זה ומנוגדים לעצם המושג של אלוקים, שהרי איך ייתכן שאלוקים הוא גם בן אדם בעל בשר ודם שנולד ומת וכו' ואיך ייתכן ששלושה הם אחד. לא כן היהדות: היהדות איננה דורשת אף פעם לקבל דבר מנוגד לשכל. אמנם אין השכל האנושי יכול להוכיח את המציאות של אלוקים, הבורא ומנהיג את העולם ונותן את התורה ומצוותיה כמו שאפשר להוכיח איזשהו משפט בגיאומטריה, שהרי אמונת היהדות מבוססת על

אתר דעת - מכללת הרצוג

התגלות ה' למשה ולישראל וליתר נביאי ישראל ועל מסורת נאמנה בהחלט. אבל מאידך גיסא אין השכל והנסיון האנושי סותרים את אמונת היהדות ואת מצוות התורה.

אני מגיע אל הנושא השני, ההומאניזם. היהדות איננה זהה עם המוסר האנושי. אבל מי שמבין את המצוות על בורין מתוך ידיעה אמיתית רואה שיהדות כוללת את ההומאניזם, את המוסר והצדק. היהדות מאמינה בערך האדם באשר הוא אדם הנברא בצלם אלוקים. כתוב על המצוות (ויקרא יח): "אשר יעשה אותם האדם וחי". לא כתוב: כוהנים ולוויים וישראלים, לא נאמר אלא אדם (בבא קמא לח). כל אחד יכול להיות יהודי, כל אחד יכול להתגייר ולהיות כאזרח. אמנם יש לעם היהודי יתרון על יתר העמים, אבל אין זו עליונות גזעית או ביולוגית אלא עליונות רוחנית בחירות של אלה שקיבלו על עצמם את עול האמונה והמצוות. אבל אותו כל אחד יכול לבוא ולקבל על עצמו אם הוא מקבלו מתוך אמונה טהורה ורצון כן בחינת "נעשה ונשמע" (השווה את פירוש חז"ל על: "משעיר בא... עבודה זרה ב:). גם במצוות התורה משתקפת הערכה כלפי האדם באשר הוא אדם. לגזול את הגוי אסור מן התורה (רמב"ם הלכות גזילה פרק א הלכה ב). כדאי לפרט כי המגן אברהם (אורח חיים סי' תרל"ז ס"ק ג') פוסק שאסור להקים סוכות ברשות הרבים, ובדיעבד אסור לברך עליה. ואפילו אם נניח שהיהודים תושבי המקום כולם מוותרים על חלקם למקים הסוכה — הרי יש גם לבלתי יהודים חלק ברשות הרבים גם בארץ ישראל ומן הסתם הם לא יוותרו ולא ימחלו. לכן הסוכה גזולה. וגזל אסור מן התורה כמו שמוכיח ר' עקיבא (בבא קמא קיג) מתוך הפסוק "וחישב עם קוניהו": וזהו חישוב עם הגוי, עקר למשפחת גר הקרוב אל הגר אשר קנה את היהודי כעבד או את אדמתו.

אתר דעת - מכללת הרצוג

והפסוק מדבר בזמן שידינו תקיפה עליהם ובכל זאת צריכים לעשות חשבון מדויק כדי שלא לגזול אותם. גם איסור ריבית כלפי יהודי אינו מתפרש מתוך שריבית היא גזל, שהרי מותר לדרוש ריבית מן הנכרי, והוכחנו שאסור לגזול מן הנכרי. יוצא מזה, שריבית איננה אלא תמורה צודקת. בכל זאת, לגבי יהודי אתה צריך להיכנס לפנים משורת הדין, או כמו שהרב הירש מסביר (שמות כב, כד; ויקרא כה, לו) זוהי עדות ללמדנו שגם הכסף והרכוש הם פיקדון לנו מאת ה', כמו שיש עדות של איסור מלאכה בשבת ללמדנו שהאדם עם כל כוחותיו הוא יציר ה', וכמו שיש עדות של שמיטת קרקעות ללמדנו שהאדמה, אדמת ישראל היא קניין ה' וניתנת לנו רק לשימוש לפי תנאיו ("כי גרים ותושבים אתם עמדי" — ויקרא כה, כג). כן יש עדות שהכסף והרכוש ניתנים לנו כפיקדון מאת ה' ולכן יש לוותר על ריבית לגבי יהודי, ואפילו לשלם ריבית ליהודי אסור כי גם איסור נתינת ריבית כלול בתוך עדות זאת. היהדות דורשת מוסריות צרופה ושווה לגבי כל יצור אנושי הלכה למעשה, שהרי אין לחנך את האדם רק מתוך קריאת ספרים ומתוך דיבורים יפים. אין האות המתה בספר מסוגלת ומספיקה לקרב את האדם אל האמונה וקיום המצוות, היהדות צריכה להיות מיוצגת על ידי אנשים חיים שהם, חיייהם ומעשייהם הם דוגמא מופתית לערכי היהדות. ואם אנחנו לא נצליח להציג לפני הצעיר דוגמאות של אנשים המקיימים את היהדות מתוך הבנה ומתוך טוהר המידות, המגשימים את היהדות בחיי יום יום, הרי לא נצליח לפי דעתי לחנך את הצעיר שיהיה יהודי שלם. ולהיפך: אם הרב מלאך ה' צבאות הוא, תלמד תורה מפיהו" (רמב"ם), הלכות תלמוד תורה, פרק הביעי הלכה א). אם המורה של הצד הדתי המובהק של היהדות אין בו מום ופגע במעשיו ומידותיו,

אתר דעת - מכללת הרצוג

במשאו ובמתנו עם הבריות (ראה בתלמוד יומא פו: שרב לא רצה לקחת בשר מן הקצב בלי לשלם את הכסף תיכף ומיד, כדי שלא יהיה איזה שהוא חשד שאולי ישכח לשלם). אם הרב, המורה של היהדות, של דיני התורה כגון: דיני כשרות וטריפה וטהרת המשפחה, חמץ בפסח ושבת, מצוות המהוות את הצד הדתי המובהק של היהדות, אם הוא כליל השלימות בערכים האנושיים במוסר ובדרך ארץ — אז תלמד תורה ומפיהו — אז יצליח לקרב לב תלמידיו לאמונה בערכי היהדות. לא על חינוך הקפיד ר' ישראל מסאלאנט בדורות האחרונים, אלה הדורות שכבר התרחקו מן התורה על הצד האנושי ביהדות, לא על חינוך הדגיש גם באפיית מצה לפסח שצריכים לשים לב לא לייגע יותר מדי את האלמנה העוסקת בהכנת הבצק. אני שמעתי שר' יצחק פטרבורג כתב לביתו לערב ראש השנה וביקש באופן מיוחד לבקש סליחה מן המבשלת, שמה לא דיבר אתה בכבוד הראוי, ושמה הטריח אותה יתר על המידה. רואים אנחנו אפוא שהפסיכולוגים של תנועת המוסר ידעו כי לדור שהולך ומתרחק מן האמונה הדתית צריך בראש ובראשונה להראות את הרבנים המייצגים את היהדות בפניו כשלימות תמימה בענייני יושר ומוסר, בענייני משא ומתן והתנהגות, בדיבור בנחת עם הבריות. הנה הצעיר רואה שראשי הישיבות, המשגיח, המלמד, הינם אישים אידיאליים במעשיהם בתחומים שבין אדם לחבירו, בתחומי המידות ובתחומי המוסר — אז המכשול הגדול ה"שני הזה" יתרחק ממנו והוא יכול מכאן והלאה לראות את הצד השני של אישיות המורה, את תפילתו מתוך התלהבות ואת דקדוקו בקיום המצוות הדתיות המיוחדות כסוכה, חמץ בפסח, כשמירת שבת וכדו' באופן אובייקטיבי, בלי שום הסתייגות, ואז קיום התורה לבד והדוגמא החיה של התנהגות הרב יעשו את שלהם. זוהי כוונת המדרש בפתיחא

אתר דעת - מכללת הרצוג

לאיכה "הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו". אפילו אם אותי עזבו, המאור שבתורה יחזירם למוטב. נתרגם את זה למעשה לפי מה שאמרתי עכשיו: הלואי שאלה שמייצגים את היהדות הדתית "הריטואלית" יעמדו לפני הציבור כשלימות המידות בין אדם לחבירו, של הומאניזם נפלא שאין דוגמתו בעמים אחרים, אז לא יהיה קשה לפתוח הלב של התלמידים לפני ההשפעה המעמיקה והמרחיבה של העניין האלוקי בשלימותו, הכוללת גם התפילה מתוך דביקות, דקדוק בשמירת השבת והמועדים מתוך אמונה בבורא עולם ומנהיג עמו ישראל, והקפדה על כשרות המאכלים המבטיחה טוהר הנפש ודביקות באלוקים. מקודם צריך היהודי להיות בן אדם למופת ובלי שום רבב במידות ובהתנהגות, אחר כך ממילא מי שיש לו נשמה יהודית חצובה מתוך אותו האוצר שממנו נחצבו נשמות אבותינו הקדושים, היא תזדעזע מתוך יראת אלוקים ומתוך הצימאון לקירבת אלוקים כמו שהנביא מביא לנו: "הנה ימים באים נאום ה' והשלחתי רעב בארץ... כי אם לשמע את דברי ה'" (עמוס ח). צריך רק לפנות את המכשולים ככתוב: "פנו דרך ה' ישרו בערבה מסילה לאלוקינו" (ישעיהו מ). (השווה כוזרי ב' מח: החוקים השכליים הם הקדמות והצעות לתורה האלוקית, קודמות לה בטבע ובזמן. וראה גם מלבי"ם לדברים ד, ח ולתהלים קיט ז, ח) *

והריני בא לנושא השלישי: יש עוד מכלול בעיות הקשורות בהופעה של עם ישראל בהיסטוריה וקיומו הנצחי.

* "ומי גוי גדול אשר לו חוקים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת" אחר שאנו רואים שחלק המשפטים של התורה והתורה בכללה הם צדיקים, מסתמא גם החוקים הם צדיקים הגם שאין אנו מבינים טעמים וסתריהם.

אתר דעת - מכללת הרצוג

החזיון הזה של קיום עם ישראל במשך אלפי שנים, הן בקיבוצו והן בפיזורו בניגוד לכל חוקי ההתנהוות והחורבן של כל יתר העמים. האדם הישראלי נדרש לבצר את עמדתו לגבי החזיון הזה: האם קיום עם ישראל היא תופעה טבעית כמו ההיסטוריה של כל העמים? לא ייתכן הסבר טבעי לעובדת קיום העם הזה במשך אלפי שנים בלי אדמה, בלי שפה, בלי אירגון ובלי מדינה, והיום נוכל להוסיף גם בלי שהאמונה בדת ושמירת מצוותיו תאחדנה את כל חלקי עם ישראל. גם הרצון הגלוי של הזהות עם עם ישראל איננו יכול להיות הסיבה שהיחידה הזאת עדיין קיימת. היתה לי פעם הזכות לשבת עם ד"ר יצחק ברויאר ז"ל בביתו. בעת שיחתנו הוא סיפר לנו שהוא עוסק בחבור "הכוזרי החדש". בספר הזה הוא רוצה להביא בפני הצעיר היהודי שהתרחק ממסורת אבותיו, את כל הפרטים של הגורל ההוא. די עם סבלותיו ועם הצלחותיו ועם התחייה החדשה בארץ ישראל. אותו צעיר, הכוזרי החדש, בא ממקום לא דתי, רחוק מכל יהדות כמו תינוק שנשבה בין הגויים, והמחבר מעמיד אותו פתאום בפני התורה, בפרשת בחוקותי והאזינו, והנה הצעיר הזה מוכה תמיהון: הלא כל מה שכאן כתוב ודאי לפני אלפי שנים, בזמן שאי אפשר היה לצפות שאותו עם ישראל שכבר הולך ונטמע בין הגויים, ישתרש ויפרח בארצו — ברגע זה נהפך הצעיר פתאום למאמין. כדאי להביא כאן את דברי הרמב"ן בסוף פרשת האזינו: "והנה השירה הזאת היא בנו לעד אמת ונאמן תגיד בביאור כל המוצאות אותנו... וידוע כי כל זה נתקיים... והנה אין בשירה הזאת תנאי תשובה ועבודה רק היא שטר עדות... ואם היא קטנה בדיבור כי באר להם ענייניה הרבים ואילו היתה השירה הזאת מכתב אחד מן החוזים בלכובדים שהגיד מראשית אחרית כן היה ראוי להאמין בה מפני שנתקיימו

אתר דעת - מכללת הרצוג

כל הדברים עד הנה, לא נפל דבר אחד, ואף כי אנחנו נאמין, ונצפה בכל לב לדברי האלוקים מפי נביאו הנאמן בכל ביתו, אשר לא היה לפניו ואחריו כמותו עליו השלום.

אני רוצה עכשיו לסכם את הנקודה השלישית. כדאי לעורר ולברר לעצמנו ולאנשים הצעירים, שאנחנו רוצים להדריך אותם ולהנחות אותם בדרך הישרה, את התופעה של הקיום הנצחי של עם ישראל, שלא ייתכן להסבירו לפי הקטיגוריות הטבעיות המתנות את קיום העמים האחרים. שהרי העם הזה איננו שרוי על אדמתו, אין לו שום קניין מן הקניינים של עם, וכבר היה צריך זה כמה להתפורר ולהיטמע בין הגויים ולרדת מן במת ההיסטוריה. והנה עם ישראל חי וקיים. זאת היא תופעה שמצביעה בעליל על קיום כוח כביר למעלה מן הטבע! זה מה שאנחנו רוצים: ברצוננו לפקוח עיניים, שלא נוכל להסביר את המציאות המתקיימת סביבנו על יסוד גורמים טבעיים.

והריני מסכם: דבר ראשון שעלינו להסביר הם היסודות היחסיים באמיתותם של מדעי הטבע, ולהראות לצעיר שיותר ויותר מגיעים חוקרי הטבע להכרה שהיתה התחלה להווייה, לא אגיד בריאה ממש, מפני שהחוששים של האדם אינם מסוגלים להשיג עניין הנבואה שיש בו התגלות ה'. אבל החוששים וההכרה האנושיים יכולים להגיע לידי הכרה שישנן עובדות ותופעות שאינם יכולים להסביר אותן. יכולת זאת של הסברה מדעית מצביעה על קיום גורמים למעלה מן החוששים והשכל האנושי, כלומר למעלה מן הטבע, אצבע אלוקים היא. לפני שאני מציג לפני הצעיר את הפסוק הראשון: "בראשית ברא אלוקים", כדאי להסביר לו (בפרט אם זהו צעיר שיודע פרק בהשכלה ובמדע) שכאן אנחנו נמצאים קרוב מאד לאותו הסוד. הם אינם יכולים לראות את הסוד, שהרי העיניים, עיני הרוח, עדיין אינן פקוחות,

אתר דעת - מכללת הרצוג

אבל עוד צעד אחד קדימה נוכל להבין את מאמר התורה "בראשית ברא אלוקים" את ה"בראשית" הנך ורואה כבר את ה"ברא אלוקים" תאמין ואין היהדות בשום אופן מכחישה הדברים המבוססים הברורים ואינה דורשת להאמין בדברים שהם נוגדים את ההגיון האנושי. אנחנו יכולים לקבל מה שהמדע הוכיח באופן ברור ואמיתי ומבוסס על הוכחות איתנות, לא רק על השערות שהן רק מסתמכות על חלק של ההווייה ומבוססות על הסתכלות החושים המצומצמים בתפישתם ואינם יכולים לטעון טענה גמורה של אמת מוחלטת. (ראה כוזרי מאמר א' יג: דזה שאתה אומר היא הדת ההיקשית המנהגית, מביא אליה העיון, ונכנסים בה ספיקות רבים י"ג מפני שהם טענות, יש מהם מה שהם יכולים להעמיד עליהם מופת... ומהם מה שלא יספיקו בם דבר שתתיישב הדעת עליו, כל שכן שיעמידו בם מופת). דבר שני, אולי הנקודה המכריעה בחינוך לאמונה, כמעט החינוך לאמונה בהא הידיעה — ראשית החינוך צריך להיות חינוך למוסר. במובן דברי הכוזרי (ר"ל למעלה): הדרישות האנושיות שבתורה קודמות בזמן ובמעלה למצוות הדתיות המיוחדות של היהדות (לפי חז"ל "קדמה דרך ארץ לתורה"). אשרי הנוער אשר זוכה ללמוד יהדות ותורה מפי אישים גדולים ושלמים, כך שהנוער הזה יכול כל ימי חייו לצייר לעצמו את הדמות של אביהם הרוחני באהר המידות של האדם השלם ושל היהודי המקפיד על דיני חושן המשפט; שבשום אופן אינו יכול להזיק ואינו רוצה להזיק לזולתו; אשר מוכן לסבול ובלבד שהשני לא יזקק על ידו אשר דבריו אמת ואשר דיבורו אמונה, ואשר הוא עצמו שולחן ערוך חייב גם תנועת המוסר של ר' ישראל מסאלאנט ואלה שהלכו כעקבותיו שמו את הדגש על החינוך למידות אנושיות ומוסר בלי רבב. והנה אנחנו יודעים שהדברים האנושיים והדתיים

אתר דעת - מכללת הרצוג

קשורים ושלובים ומעורבים זה בזה. ואם נצליח לעורר את אמון הנוער כלפי גדולי התורה בזכות טוהר מידותיהם האנושיות נעורר ממילא אמון גם כלפי דיקדוקם במצוות, ומתוך זה — אמונה בה' והשגחתו — בזה עשינו את עיקר העבודה, לא אמרתי את כל העבודה, רק הכשרנו וקרבנו הלבבות אל היהדות (כמו שפתחתי בדברי בפתיחתא למדרש איכה, "הלואי אותי עזבו ואת תורתי שמרו"). אם אנחנו רק נסלק את אותם המכשולים שהזכרתי, הרי מכאן ואילך נוכל לצפות לעזר מן השמים לפי הבטחת הכתוב "ומל' ה' אלוהיך את לבבך ואת לבב זרעך" (דברים ל'). ייתכן שאנחנו כבר נמצאים בתקופה הזאת לפי יעודי נביאי ישראל "והסי' רותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר... ועשיתי את אשר בחוקי תלכו" (יחזקאל לו) "ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמור: דעו את ה', כולם ידעו אותי..." (ירמיהו לא).

התכנסנו כאן ללמוד איך להתלמד וללמד כדי להגיע לידי אמונה, ואנחנו נצפה שמן השמים יעוררו בלבנו ובלב הנוער ובלב הדור כולו אותו הצימאון ואותה הנכונות לאמונה טהורה (עמוס ח). אנחנו את שלנו צריכים לעשות ולשים במקום האמונה העיוורת בכושר המדעי לגלות את האמת, את האמונה בהתגלות ה' לנביאי ישראל והמסורת הנאמנה מדור דור; במקום הערכתנו הבלעדית את ההומאניזם החילוני עלינו להעמיד את שלימות מערכת היהדות הכוללת את המידות האנושיות ואת המצוות המביאות לקירבת אלוקים גם יחד; ובמקום התפישה של "ככל הגויים בית ישראל" בהיסטוריה הישראלית את האמונה ביחוד השגחת ה' על עמו "וינטלם וינשאם כל ימי עולם" (ישעיהו סג, ט).